

פרק א': סיפורי חיים – סיפורים תרבותיים שורשיים מהם אנו שואבים כוח

הרצינאל

כפתיחה לתכנית 'קש"ר' נתחיל בסיפורים תרבותיים שורשיים מהם שואבים המשתתפים כוחות. אנו בוחרים להתמקד במקורות הכוח ובחוויות מעצימות כדרך להבליט, להעצים ולחזק את הסיפורים החיוביים של בני האדם. ההתמקדות בכוחות יוצרת תחושה של קרבה וחמימות בקבוצה.

סיפורים מרתקים בני אדם מילדות ועד זקנה. אנשים מוכנים ומסוקרנים לשמוע גם על האחר דרך סיפור אישי ולא דרך רעיונות מופשטים ואידיאולוגיים. מאפיינים אלו של סיפור מזמינים את האחרים להיות במקום של הקשבה ולא של תגובה. הנחיות פשוטות כגון: מתן תשומת לב לשפה ולמילים של המספר מפתחות הקשבה ממוקדת במספר ומפחיתות את ההשלכה עליו מתוך מחשבותינו ותפיסותינו.

כאשר אנו מקשיבים לסיפורים אישיים, אנו מוצאים פעמים רבות קווים משותפים בין תרבויות שעל פניהן נראות שונות מאוד האחת מהשנייה.

המטרות

להכיר את המשמעות ואת החשיבות של סיפור אישי מפורט ככלי להיכרות, להתקרבות בין תרבותית ולמציאת קווי דמיון בין הסיפורים השונים להתנסות בהתמקדות בשפת המספר תוך כדי תהליך ההקשבה להכיר את הערך ואת ההשפעות של ההתמקדות במועדף ובמעצים

החומרים

דף פירוט מבנה המפגש
דפים על ההקדמה הכללית לתכנית 'קש"ר'

מבנה המפגש

א. (15 ד') סבב – מה אומר לכם השם קשב ושיח-מוגן רב-תרבותי (קש"ר) במילה אחת או שתיים?

ב. (15 ד') הקדמה של המנחה על התכנית (ניתן להשתמש בתת פרקים שונים מפרק המבוא):

רצינאל.

התכנית ומטרותיה: פיתוח הקשבה ושיח עם ה'אחר' בחברה (יהודים-ערבים, דתיים-חילוניים, ותיקים-עולים, ארצות מוצא שונות, וכו').

מרכיבים בסיסיים של כל מפגש: בכל מפגש יילמד כלי חדש; הלמידה תיערך באופן חווייתי; בכל מפגש ייבחרו מהדהדים/צופים שיהדהדו (שיקשיבו ויגיבו) לתהליך.

ג. בחירת קבוצת מהדהדים/צופים (2-3 משתתפים) שתפקידם לדווח בסוף המפגש: מה הייתה האווירה?

מה תרם לה ומה הפריע לה?

- ד. (30 ד') הקשבה לסיפור שורשים:
1. להתחלק לשלשות.
 2. (5 ד') אחד מחברי השלישייה (המספר) יספר סיפור, הקשור לשורשים של משפחתו, שנותן לו כוח, גאווה ו/או הרגשת שייכות.
 3. בזמן הסיפור רושמים שני האחרים (המקשיבים) מילים/משפטים/ביטויים בולטים בשפתו של המספר.
 4. (5 ד') אחרי שמיעת הסיפור מפי המספר יקריאו המקשיבים אחד לשני את מה שרשמו (כאשר המספר מקשיב ואינו מגיב).
 5. (20 ד') חוזרים על התהליך עם כל אחד.
- ה. (15 ד') דיון במליאה (התשובות יירשמו על הלוח):
- איך היה לספר את הסיפורים?
 - איך היה להקשיב לסיפורים ולשוחח עליהם?
 - איך הרגיש המספר שהקשיבו לו?
- ו. (10 ד') לראיין קבוצת מהדהדים על מה הייתה האוירה, מה תרם לה ומה הפריע לה.

(5 ד') כל אחד יאמר מילה: מה עניין אותו, מה נגע בו ו/או מה לקח ממפגש זה.

טקס סיום

שתי רשימות שיכללו את התגובות של המשתתפים לשאלות שישאלו בדיון הסיכום של התרגיל:

התוצרים

- ההשפעות של הסיפור האישי על המספר עצמו.
 - ההשפעות של ההקשבה ההדדית.
- להלן דוגמאות של תגובות אפשריות לתשובות לשאלות שלעיל:
1. הסיפור – מרגש, מעניין, מעלה נשכחות, מרתק, מדגיש את הדומה בין האנשים.
 2. ההקשבה – יוצרת הרגשה נעימה, מכבדת ומוקירה, מקנה ביטחון, מעודדת להיפתח, מעצימה, מוסיפה זוויות מבט חדשות, מרגשת את השומעים, מעוררת חוויות דומות, יוצרת התקשרות וחיבור בין האנשים, ממקדת את ההקשבה.
 3. רשימת מילות/משפטי טקס הסיום.

פרק ב': הדהוד – סיפור נוגע בסיפור

הרצינאל

לאחר שהתחלנו לפתח את ההקשבה תוך התמקדות בסיפור ובשפה של המספר, נלמד כלי להתייחסות ולתגובה. התגובות של חברי הקבוצות המצויים במחלוקת הן בדרך כלל תגובות מתנצחות ומתווכחות. אנו מעוניינים לפתח סוג תגובה שונה.

כשאנו מקשיבים לסיפוריהם של אחרים, פעמים רבות, הדברים נוגעים בנו, רגשית. לנגיעה זו אנו קוראים 'הד'. 'הד' זה נוגע בדרך כלל בחוויות ובסיפורים אישיים שלנו. בכלי ה'הדהוד' יש התייחסות הן לחלקים בסיפור שעוררו את ה'הד', והן לסיפורים האישיים שלנו שמתעוררים בעקבות ה'הד'. צורה זו של התייחסות שונה מאוד מתגובות מתנצחות ווכחניות.

בתהליך ה'הדהוד' יש רובד נוסף שחשוב להכירו. ההקשבה לסיפורים האישיים של האחר ולמקומות בהם הם נגעו בנו אינה רק שכפול של חוויות מהעבר, אלא היא יוצרת מציאות חדשה או סיפור חדש. ההיזכרות בסיפורים שלי מתוך ההקשר של סיפורו של האחר ומציאת הדמיון וההד הרגשי ביניהם מאפשרת מציאת זוויות התבוננות נוספות ויצירת התייחסות ומציאות חדשות. מציאות זו יכולה להיות מעצימה או מחלישה לפי התוכן והדרך של ההדהוד. כפי שראינו במפגש הראשון, בהתמקדות במועדף, בחיובי ובמעצים יש את הכוח של העצמה וההרחבה. הסיום של ההדהוד בשאלה סקרנית ופותחת, קרי, שאלה שהתשובה אליה אינה כן ולא, ושמיירב הסיכויים שתמקד את הנשאל במציאת המועדף והמעצים, מחזירה את המיקוד למספר ובונה נדבך נוסף בעיבוי של החלקים המועדפים שבסיפורו. הסקרנות מבטאת את הרצון להיות בנעליו של המספר בלי לנסות לכפות על סיפורו את הבנתנו ופירושינו.

המטרות

הכרה ותרגול של כלי ההדהוד
זיהוי נקודות חיוביות בסיפור לו אנו מקשיבים
זיהוי הסיפורים שלנו הנוגעים בנקודות החיוביות בסיפורים להם הקשבנו

החומרים

דפי ציור
צבעים מסוגים שונים
דף מבנה המפגש
דף כללי להוראות קצרות למהדהדים

מבנה המפגש

א. (5 ד') שאלה פתוחה לקבוצה – היכן ומתי חשבתם על המפגש הקודם או נזכרתם בו?
ב. (10 ד') הקדמה של המנחה על ההדהוד (מתוך הרצינאל). יש להכין אותם מראש לשאלות שיישאלו בסוף המפגש:

ד. אפשרות א' - (60 ד') הדהוד אומנותי

שלבי הפעילות:

1. (10 ד') מתנדב מהמשתתפים יספר סיפור על מפגש בין תרבותי או מפגש עם אדם מקבוצה אידיאולוגית שונה שהיה חיובי או מעצים.
2. כל המשתתפים יקשיבו לסיפור ובמהלכו ירשמו נקודות חיוביות שדיברו אליהם או ריגשו אותם.
3. (10 ד') אחרי שהמספר מסיים, כל אחד יצייר ציור שמתקשר לנקודות החיוביות ששמע מהמספר.
4. (30 ד') יערך סבב שבו כל אחד יאמר כמה מילים על איך הציור הזה קשור לנקודות החיוביות ששמע בסיפור.
5. (10 ד') נראיין את המספר על מה שנגע בו, מה דיבר אליו ומה הדהד אצלו מתוך הציורים שציירו עבורו.

אפשרות ב' - (סט ד') הדהוד על סיפור אישי:

1. דרך הפעולה - השיחה תתבצע באקווריום:

3-4 משתתפים יבחרו לספר את הסיפור.

3-4 משתתפים יבחרו להיות קבוצת הדהוד.

יש צורך להכין את המהדהדים מראש לשאלות שישאלו בסוף הראיון.

- שימו לב לקטעים חיוביים שמביעים כוח, התמודדות, התגברות כישרון וכד', שריגשו אתכם במיוחד. בסוף הסיפורים תצטרכו לציין קטע זה ולהסביר מדוע הוא ריגש אתכם ודיבר אליכם.

- הביאו דוגמה אישית מחוויותיכם המתחברת לנקודה או לקטע שבחרתם להתייחס אליו (ניתן לבחור מראש מהדהד לכל מספר).

- איזו שאלה סקרנית ופותחת יש לכם אל המספר (השאלה נשאלת באוויר והמספר לא נותן תשובה)?

2. (20 ד') המספרים יתבקשו להיזכר בסיפור על מפגש בין תרבותי שהיה חיובי ומעצים. המנחה יראיין את המספרים כדי להרחיב את הסיפור בעזרת השאלות הבאות (שאלות אלו דומות מאוד לשאלות של מה שקרוי הקשבה פעילה):

- מתי זה קרה?

- מה קרה?

- מה הרגישו?

- מה חשבו?

- מה עשו?

3. (15 ד') בתום שמיעת הסיפורים והראיון תתייחס קבוצת המהדהדים לסיפורים על פי ההנחיות שהובאו לעיל.

4. (15 ד') המשתתפים במעגל החיצוני יתבקשו לציין רשימה של מילים ודימויים ששמעו בסיפורים, שנשמעו להם חשובים.

5. (10 ד') המנחה ישאל את המספרים איך היה בשבילם ההדהוד והמילים שהודגשו על ידי המעגל החיצוני.

ה. (10 ד') דיון במליאה (התשובות ירשמו על הלוח):

- אילו השפעות היו להדהוד על המספר ועל המהדהדים?

- מה תרם ההדהוד?

- מה למדתם על כלי ההדהוד?

ו. (5 ד') כל אחד יאמר מילה אחת שתבטא מה לקח, מה דיבר אליו, מה היה משמעותי עבורו במפגש זה.

טקס סיום

1. ציורים אומנותיים

התוצרים

2. רשימת ההשפעות של ההדהוד

3. רשימת משפטי טקס הסיום

פרק ג': הצהרת כוונות – מטרות השיח על נושאים במחלוקת

הרציונאל

משיחות עם אנשים ממגזרים שונים אנו למדים על הקושי לדבר על נושאים שנמצאים במחלוקת לאומית ו/או תרבותית. עיסוק בנושאים כגון: דתיים – חילוניים, שמאל – ימין, ערבים – יהודים, עניים – עשירים, עולים – ותיקים ועוד מעלה חששות רבים: קושי להקשיב לדעות שונות; תחושות בלבול; חשש לפגוע או להיפגע; פחד מהתפוצצות הדיון ואובדן שליטה.

אנו מוצאים שלהיעדר שיח ודיבור יש מחיר, ולכן למרות הפחדים והחששות אנשים רבים מביעים רצון וכמיהה ליצור ולקיים שיח מעבר למחלוקות הקיימות.

רצונות אלו קשורים לערכים החשובים להם, כגון: הכרת האחר, תקווה לשינוי, אמונה באדם ורצון לצמיחה מתוך המחלוקת. האדם הוא יצור שמעניק משמעות למאורעות חייו ונתינת משמעות זו היא חלק מרכזי בעיצוב זהותו. בשנים האחרונות גדלה הנטייה לראות את האדם כפועל מתוך דחפיו וצרכיו ופחות כמעוצב וכמתפתח על פי מטרות, ערכים ומשמעות. נראה לנו שבפיתוח הדיון על משמעות, ערכים ומטרות יש פוטנציאל רב יותר לקישורים ולחיבורים בין קבוצות שונות מאשר להתמקדות בצרכים שעלולה להביא פעמים רבות יותר לפירוד.

המטרות

הבהרת המטרות שהמשתתפים היו רוצים להשיג משיח על נושאים שנמצאים במחלוקת בחברה הישראלית.

בירור המשמעות והערכים הקשורים למטרות האלו.

החומרים

דף מבנה המפגש

דפים לכתיבה

מבנה המפגש

א. (10 ד') סבב פתיחה

סיעור מוחין במליאה על משמעות המושג מחלוקת לאומית ו/או תרבותית.

אם יש צורך לפתח את הדיון, ניתן להשתמש בשאלות הבאות:

- מה הוא מצב קונפליקטואלי רב תרבותי בשבילכם?

- איך הוא משפיע עליכם ועל מחשבותיכם?

- אילו רגשות זה מעורר בכם?

ב. (5 ד') הסבר של המנחה על מטרת הפגישה (מתוך הרציונאל).

ג. בחירת 4 מהדהדים (יש להכין אותם מראש לשאלות שיישאלו בסוף המפגש).

ד. (50 ד') בירור המטרות וההעדפות לגבי שיח על נושאים במחלוקת לאומית ו/או תרבותית:

1. (20 ד') להתחלק לקבוצות קטנות (4-5 משתתפים) כשאחד המשתתפים יהיה מראיין.

2. כל אחד יכתוב שלושה דברים העונים על השאלות הבאות:

- מה הייתם רוצים שיקרה בעקבות שיח על נושאים במחלוקת?

- מה לא הייתם מוכנים שיקרה בשיח ובעקבותיו?

3. על כל תשובה לאחת השאלות הנ"ל יישאל המראיין שנבחר את השאלות הבאות:

- למה?

- לאילו ערכים שלך זה מתקשר?

- על אילו חלומות ושאיופות שלך זה מעיד?

- לאילו תקוות שלך זה מתחבר?

4. (15 ד') לאחר הסבב יכתבו בקבוצה הצהרת כוונות משותפת הכוללת רשימה של מה שהיו רוצים שיקרה, רשימה של מה שלא היו רוצים שיקרה והערכים שקשורים לכל אחד מהם.

5. (15 ד') כל קבוצה תציג במליאה את הצהרת הכוונות, וביחד יצרו מצע קבוצתי.

ו. (10 ד') המנחים יראיינו את קבוצת התצפית:

- מתוך התצפית שלכם בשיח בקבוצה הקטנה ובמליאה אילו נקודות חיוביות גיליתם?

- איזה סיפור אישי שלכם מסביר למה זה היה חשוב עבורכם?

- איזו שאלה סקרנית ופותחת יש לכם אל המספר (השאלה נשאלת באוויר והמספר לא נותן תשובה)?

- מה איפשר היום לשיח להתקיים ולהצליח?

ז. (10 ד') דיון במליאה (התשובות יירשמו על הלוח):

- מה גיליתם בתהליך של בירור הכוונות?

- איך היה לשוחח על הערכים, החלומות, השאיופות והתקוות הקשורים למה שהייתם רוצים שיקרה ולמה שלא?

- איך היה לשמוע את הצהרת הכוונות של הקבוצות האחרות?

5 (ד') כל אחד יאמר מילה אחת שתבטא מה לקח, מה דיבר אליו, מה היה משמעותי עבורו במפגש זה.

טקס סיום

1. רשימת מטרות לשיח בתנאי מחלוקת – להדפיס ולהביא לכל מפגש.

2. רשימת תוצאות לא רצויות לשיח.

3. רשימה של ערכים הקשורים לכל פרט בכל אחת מהרשימות.

4. רשימה של מילים מטקס הסיום.

התוצרים

דוגמה לרשימות

1. מטרות לשיח: היכרות, התקרבות, הבנה, התחברות, הפחתת שנאה, פתרון המחלוקת.
2. תוצאות לא רצויות של שיח: מחלוקת, מריבה, פגיעה, הגדלת השנאה, פיצוץ, ניתוק.
3. רשימת הערכים: כבוד, כבוד האדם, סובלנות, פלורליזם, אהבה, כיבוד השונה.

פרק ד': שיח מוגן - יצירת כללים לקשב ולשיח רב תרבותי

הרצינות

מרחב אישי ובין-אישי נוצר על ידי הגבול התוחם אותו. כך גם בשיחה על נושא במחלוקת, בעיקר מחלוקת לאומית ותרבותית, יש צורך ליצור מרחב מוגן. מרחב זה נוצר על ידי הבניית כללים שיאפשרו למשתתפים הגנה וזהירות. שיח פתוח ללא הגנה מגיע במהירות רבה לפיצוץ, למחלוקת, לפגיעה ולנתק.

שלב זה הוא לב התכנית, ולכן הוא הכרחי ואין לדלג עליו. הוא מאפשר יצירת שיח שונה מהמקובל ועשוי לחולל שינוי בתרבות השיחה.

יצירת הכללים נעשית בשיתוף של כל המשתתפים, כחלק מתפיסת העולם הכללית שנמצאת בבסיס תכנית זו המאמינה במומחיותם של המשתתפים. השיתוף יוצר מחויבות רבה יותר של המשתתפים לשיח מוגן.

בפרק זה יבנה החוזה לשמירה על הכללים של השיח המוגן וייקבעו האחראים והדרך לשמירתם.

המטרות

הבנת התנאים המאפשרים שיח על נושאים במחלוקת לאומית ו/או תרבותית והתנאים שאינם מאפשרים שיח זה

יצירת כללים יישומיים לשיח מוגן

הבנייה של דרכים ונהלים לשמירה על הכללים בקבוצה

החומרים

דף מבנה המפגש

דף תרגיל: יצירת כללי קשב ושיח מוגן

מבנה המפגש

א. (10 ד') פתיחה

- הצהרת הכוונות שהוצגה במפגש הקודם תוצג למשתתפים.

- ינתן הסבר לתרגיל תוך דגש על יצירת כללים מפורטים, מעשיים ויישומיים.

ב. ייבחרו ארבעה משתתפים כקבוצת הדהוד (הם יוכנו מראש על השאלות שיישאלו בסוף המפגש).

ג. (65 ד') יצירת כללי קשב ושיח מוגן

1. (20 ד') ארבעה משתתפים יתנדבו להיות מרואיינים בתוך אקווריום.

המראיין ישאל את השאלות הבאות (את התשובות ניתן לרשום על הלוח):

- חשבו על סיטואציה בה היה לכם נוח (עיין הערות להנחייה) לדבר על מצב קונפליקטואלי רב תרבותי וספרו עליה.

- מה היו התנאים שאפשרו לכם לדבר?

- חשבו על סיטואציה בה לא היה לכם נוח לדבר על מצב קונפליקטואלי רב תרבותי.
- מה היו התנאים שלא אפשרו לכם לדבר?
- 2. (20 ד') המשתתפים במעגל החיצוני יצרו, מתוך מה ששומעים, רשימה של תנאים מאפשרים ותנאים בולמים לשיחה על קונפליקטים. לאחר הראיון הם יסכמו (בקבוצה אחת או בכמה קבוצות) את התנאים המאפשרים והבולמים וידווחו אותם למליאה.
- על המנחים לבדוק לגבי כל תנאי האם הוא מעשי (מתאר פעולה שניתן לבצעה), למשל: 'מכבד' אינו תיאור מעשי, לעומת זאת 'לא להיכנס לדברי החבר' - כן.
- 3. (25 ד') קביעת הכללים, ההסכמה עליהם ובחירת האחראים והדרך לשמירה עליהם.
- כל אחד יבחר שניים או שלושה כללים הנראים לו החשובים ביותר וביחד יצרו רשימה אחת.
- סיעור מוחין על איך לדעתכם צריך לשמור על הכללים ומי צריך לעשות זאת. (ניתן לבקש במפגש זה או הבא אחריו שכל אחד יחתום על הסכמתו על הכללים ליצירת שיח מוגן).
- ד. (10 ד') המנחים יראיינו בראיון קצר את קבוצת ההדווד:
- מתוך התצפית שלכם בראיון באקווריום ובדין במליאה, ביחרו נקודה חיובית אחת שמישהו אמר שהיתה חשובה לכם.
- איזה סיפור אישי שלכם מסביר למה זה היה חשוב עבורכם?
- איזו שאלה סקרנית ופותחת יש לכם אל המספר? (השאלה נשאלת באוויר והמספר לא נותן תשובה).
- מה אפשר היום לשיח להתקיים ולהצליח?

טקס סיום (5 דקות) כל אחד יאמר מילה אחת שתבטא מה לקח, מה דיבר אליו, מה היה משמעותי עבורו במפגש זה.

טקס סיום

רשימת הכללים לשמירה על שיח מוגן.

התוצרים

להלן דוגמה לרשימה של כללים הבונים אימון, הגנה וזהירות בעת השיח:

כל אחד מדבר על עצמו ועל ניסיונו, ולא על אחרים.

לדוגמה: כואב לי מאוד לראות את התמונות בטלוויזיה,

ולא: הטלוויזיה מקצינה במתכוון את המאבק.

כואב לי מאוד לראות את התמונות מג'נין,

ולא: החיילים עשו טבח בג'נין.

להביא מניסיונו הספציפי של הדובר ולא לעשות הכללות ולהעיר הערות על "טבע הדברים".

לדוגמה: כאשר ראיתי באל ג'זירה את התמונה של הילדה מבית לחם, הרגשתי חוסר אונים,

ולא: מה הטעם לדבר בכלל כשהדברים הנוראים קורים.

לא להניח הנחות, אלא לשאול ולברר את כוונת הדברים של האחר.

הנחות לדוגמה: כל היהודים רוצים להרוג את הערבים

כל הערבים רוצים לזרוק את היהודים לים.

כל המתנחלים חושבים ש...

אנשי השמאל אינם מבינים ש...

במקום זה לשאול שאלות כגון:

מה גורם לך להגיד את זה?

איזה רגש ומחשבה עומדים מאחורי דבריך?

בעקבות אילו אירועים הגעת למחשבה זו?

לא להתפרץ לדברי השני חוץ מאשר כשאיננו שומעים.

כאשר אנו לא רוצים לדבר, נאמר זאת, ונעבור לשאלה הבאה או לאדם הבא.

ליצור חוזה המאפשר לכל הקולות להישמע.

נקשיב עם סובלנות – לא תוך כדי ויכוח או תגובתיות.

נשתדל לשמור על קשר עין ועל שפת גוף מקשיבה.

נשמור על חוסר זלזול ושיפוטיות כלפי האחר.

ננסה לשרוד ולהתאפק גם כאשר הדברים הנאמרים קשים לשומע.

נשמור על סודיות הדברים שנאמרים.

נשתמש בעקרונות ההדהוד כדי להתחבר אחד אל השני.

נקבע חוקים לשמירת הכללים – מי, מתי ואיך.

ניצור רשימת דרכים ואחראיים לשמירה על הכללים.

דוגמה לדרך לשמירת הכללים

1. כל אחד יכול להעיר על אי שמירת הכללים.

2. הדרך להעיר היא על ידי שאלה מתעניינת: 'האם מה שנאמר או נעשה מתאים לכללים

שקיבלנו על עצמנו? אם כן איך?'

3. על המנחים, לפחות בתחילת הדרך, להעיר תוך הצגת שאלה, ולא קביעה על סטייה

מהכללים.

הערות להנחיה

1. התרגיל ליצירת כללי שיח מוגן בנוי על השאלה 'באיזה סיטואציה היה לך נוח ובאיזה סיטואציה לא היה לך נוח לדבר על מצב קונפליקטואלי רב תרבותי?'. ניתן לערוך את התרגיל בצורה זזה עם שאלה קצת שונה. 'באיזה סיטואציה היה לך לא נוח ובאיזה סיטואציה היה לך נוח לדבר עם חבר בקבוצה תרבותית לה יש לך קונפליקט?'

2. את התרגיל ליצירת כללי שיח מוגן ניתן לעשות גם בהרכבים שונים. למשל, את הראיון לעשות בקבוצות קטנות שיפיקו רשימת כללים. אחר כך במליאה כל קבוצה תציג את תפוקותיה. אפשרות אחרת היא שאחרי הראיון בתוך האקווריום יתחלקו האנשים לקבוצות לדיון על הפקת כללים מתוך הסיפורים של אנשים.

3. מה שחשוב ביותר בהנחיה בשלב זה הוא שהכללים יהיו מאוד מעשיים ולא מופשטים, ושהקבוצה תגיע להסכמה על הכללים ועל הדרך לשמירתם.